

Номінація ПРОБА ПЕРА

ЗНАЙОМИМОСЯ З МУЗЕЄМ «ОБЕРЕГИ МУЗИЧНОЇ ХАРКІВЩИНИ».

Зупинка перша. Ілля Слатін

Вже не перший рік спостерігаю за роботою «Громадського музею «Обереги музичної Харківщини», що знаходиться у Харківському національному університеті повітряних сил ім. І. Кожедуба. Чому саме тут?

Багато харків'ян-старожиливі міста знали Юрія Щербініна, завзятого краєзнавця, невтомного дослідника історії музичного життя Слобожанщини. Випускник інституту мистецтв (зараз ХНУМ ім. І. П. Котляревського), член Спілки композиторів, талановитий публіцист та музичний просвітник, він мав ще одне захоплення, що змагалось з його основною, музикантською професією. Це пристрасть до фотографування. Причому йдеться не про аматорське заняття – нині фотографують усі. Юрій Леонідович освоїв це мистецтво на професійному рівні, створюючи зразки художнього, концепційного фото, які не раз представлялися на фотовиставках. Одного разу його запросили провести фотосесію у Харківському національному університеті повітряних сил ім. І. Кожедуба. А слідом запропонували роботу штатного фотографа. Таким чином, у цьому навчальному закладі з'явився новий співробітник, що одразу паралельно з основною роботою розгорнув просвітницьку діяльність серед студентів, а згодом виступив з пропозицією відкрити музей музичної культури.

Більше ніж за 10 років музей поповнювався різними експонатами, на його базі проводилася наукова, концертна, просвітницька робота. І коли нещодавно Юрій Щербінін пішов з життя та постало питання про долю музею, керівництво, без коливань, вирішило його однозначно: музею бути й далі. Сьогодні тут з'явився молодий директор, студент університету мистецтв Юрій

Седлецький, що з готовністю підхопив естафету засновника, продовживши його благородне починання.

На третьому курсі (я навчаюсь у університеті мистецтв імені І. П. Котляревського) нас водили у цей музей і те, що я побачила, перевернуло мої уявлення про музичну культуру Харківщини. Приїхавши на навчання до першої столиці з невеличкого міста Рубіжне, я одразу поринула в сучасне культурне життя міста. Відвідування музею надало моїм першим враженням історичну перспективу – із здивуванням дізналась, що А. Чехов та І. Бунін зневажливо відгукувались про Харків як культурну провінцію. Бували вони тут у 80-х роках 19 століття, коли тільки почала розгортатись діяльність того самого Іллі Слатіна, видатного музиканта, просвітника, громадського діяча, що виношував плани по перетворенню Харкова у великий культурний центр Російської імперії. У музеї «Обереги музичної Харківщини» я вперше побачила його портрет, а також рідкісні експонати, що дають уявлення про особистість цієї незвичайної людини. Тепер і мені захотілося самій підготувати невелику екскурсію музеєм, зробивши першу зупинку біля архівів І. Слатіна¹.

Ось фотопортрет Слатіна. . Багато з тих, хто вперше бачить цю фотографію, знаходять деяку схожість Іллі Ілліча з іншим Іллею – так, саме з Іллею Обломовим, літературним персонажем роману І.Гончарова. Децю одутле, благовидне обличчя людини дворянського походження з розсіяним поглядом, направленим кудись в себе. Як же зовнішність Слатіна може так розходитися з характером цієї особистості! . Сучасники захоплювались сильною, кипучою енергетикою Слатіна, його невгамовним бажанням перетворювати навколишнє культурне середовище. Він був з тих музичних діячів, для кого робота перетворювалась у високе, суворе служіння, хто був безкомпромісним у питаннях честі, порядності, дружності по відношенню до

¹ Інформація про експонати надана директором Громадського загальнодоступного музею «Обереги музичної Харківщини» ХНУПС ім.. І. Кожедуба Юрієм Седлецьким. Усі експонати з особистої колекції Ю. Л. Щербініна

колег, учнів. Якщо його старшого сучасника Сергія Танєєва з повагою іменували «музичною совістю Москви», то Іллю Слатіна можна було б назвати «музичною совістю Харкова».

Нагадаю коротко біографію нашого героя, користуючись спостереженнями харківських істориків-краєзнавців – Д.Багалея, Валерії Кравец, Валерія Берліна, Юрія Щербініна, а ще – Олени Василівни Кононової, професора ХНУМ, що випустила в світ ґрунтовну монографію про музичне життя дореволюційного Харкова.

Уродженець Білгорода, музичну освіту отримав спочатку у Петербурзі, потім у Берліні. Піаніст, диригент, декілька років провів у Європі, де виступав на різних концертних сценах. Усе різко змінилось у 1871 році. Після закінчення успішного турне у Німеччині Слатін отримав несподівану пропозицію від Головної дирекції Російського музичного товариства відкрити філіал РМТ у Харкові. Пропозиція була прийнята і молодий музикант з властивим йому ентузіазмом включився у нове для нього діло.

Почали роботу організовані Слатіним музичні класи, що потім були реорганізовані у музичне училище. А у травні 1917 року тривалі клопотання з відкриття у Харкові консерваторії увінчались успіхом: у місті з'явився вищий музичний навчальний заклад, яке очолив Слатін. Паралельно змінювалось на очах і концертне життя міста. На пропозицію Слатіна відгукувалися видатні музиканти – у Харкові бували Шаляпін, Рахманінов, Чайковський. З останнім відбувалась активна переписка, три листа з якої зберігаються у музеї...

Звертаємо увагу на ці пожовклі аркуші. Це – листи, написані рукою самого П.І.Чайковського та адресовані Іллі Слатіну. В одному з них Чайковський просив Слатіна замовити декілька фотографій у відомого харківського фотографа Альфреда Федецького, що зробив вдалий колективний портрет Чайковського серед харківських музикантів – Чайковський залишився задоволеним цією роботою. В іншому листі

Чайковський дякує Слатіна за висловлене ним враження від перебування великого композитора у Харкові. У третьому листі Чайковський шкодує та вибачається, що не може вислати Слатіну ноти своєї кантати через авторське право (згідно до якого права на твори Чайковського знаходяться у видавництва Юргенсона).

Звичайне ділове листування... Але цей трохи нервовий почерк Чайковського, його манера спілкування ≤поважна, делікантна! Хіба можуть бути зайвими документи, які свідчать про життя великого композитора – а він до того всіляко допомагав Слатіну в його скрутної подвижницької діяльності.

Але продовжимо розповідь про ті зміни, які відбувались в музичному житті Харкова у «слатінський період»... Увага до підготовки музичних кадрів давала свої плоди. Програми концертів ставали складнішими. Виконувались оркестрові, хорові опуси, у тому числі кантати та ораторії західноєвропейських композиторів, твори, що вимагали високого виконавського професіоналізму. Нерідко у концертах виступав і сам Слатін – як соліст або учасник ансамблю або диригент. Докладалось немало зусиль для розширення слухацької аудиторії. Причому Слатін був противником спеціальних, «легких», популярних програм для публіки, вважаючи своїм обов'язком підіймати смаки, привчати слухачів до музичної класики та якісного, професіонального музичного виконавства...

А ось ще один експонат з архіву Слатіна– диригентська паличка. Згідно з легендою, ця паличка колись була подарована Слатіну самим Ріхардом Вагнером. Легенда виглядає цілком правдоподібно, якщо мати на увазі тривале перебування Слатіна у Європі та його численні зв'язки із зарубіжними музикантами. Пізніше Слатін подарує паличку педагогу кафедри народних інструментів Харківської консерваторії Костянтину Леонтійовичу Дорошенко, а той у 1967 передасть її на збереження Юрію Щербініну.

Настільки блискуче почата концертно-просвітницька та педагогічна робота Слатіна раптово переривається. Від'їзд за кордон трьох його синів, що не прийняли революцію 1917 року, погрожував Слатіну серйозними неприємностями (еміграція у той час прирівнювалася до злочину, що каралося за всією суворістю законів того часу). Слатін йде з консерваторії та залишок життя проводить у тихому усамітненні. Останні 10 років (1920-ті рр.) проживалися тихо, непомітно для оточуючих, лише зрідка Слатін переривав свою самотність, погоджуючись давати приватні уроки. У 1928 році померла дружина Слатіна Серафіма Василівна, що була відома як перша у Росії жінка-педіатр. У 1931-му році не стало й самого Слатіна, що, незважаючи на усі свої заслуги, був забутий на довгі роки.

Після проголошення в Україні незалежності почалося відродження історичних імен, незаслужено забутих. У їх числі був і Слатін. Можна стверджувати, що Слатін зараз переживає нове своє народження. Йому присвячують дослідження, про нього знімають фільми, готують телепередачі. А весною цього року, на честь 150-річчя з моменту початку просвітницької діяльності Слатіна в його дітищі – консерваторії, а нині вже університеті мистецтв відкриється Перший міжнародний конкурс молодих виконавців. Конкурс його імені.

Дорогі друзі! Ми зробили лише одну зупинку в подорожі по музею, щоб ознайомитися з діяльністю людини, котра сприяла перетворенню Харкова в розвинений культурний центр України, центр, який вже сучасники Слатіна порівнювали з правкою на масштаб з культурними центрами двох російських столиць. Запрошую вас на наступні зустрічі – на вас чекає ще багато цікавих, й несподіваних відкриттів, які дозволять побачити Харків не тільки поблизу, в сучасних формах його культурного життя, але в історичній перспективі, в прихованих діалогах минулого і сьогодення. Чекаємо! "Обереги музичної культури Слобожанщини" завжди відкриті для вас!

